

1. PANDEMİ DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARI

Türkiye ilkokul, ortaokul, liseler ve yüksek öğretim kurumlarında 12 Mart 2020'de yüz yüze eğitime ara verdi. Uzaktan eğitim ise 23 Mart 2020 tarihinde ilkokul, ortaokullar ve liseler için Eğitim Bilişim Ağı (EBA) TV aracılığıyla başladı. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ise yükseköğretimin bahar döneminde tamamen açık ve uzaktan sürdürülmesine karar verdi. Okullara ilk ara veren 11 Şubat'ta Moğolistan olurken, 1 Nisan 2020 tarihinde örgün eğitime ara veren ülke sayısı 195'i bulmuştu (Eğitim Reformu Girişimi, 2020). Bu durumdan dünyadaki öğrencilerin %90'dan fazla bir kısmı olan 1,5 milyarın üzerinde öğrenci, Türkiye'de ise 18 milyon öğrenci ve 1 milyondan fazla eğitim emekçisi etkilendi (Eğitim-Sen, 2020). Türkiye'de ise uzaktan eğitim aracı olarak televizyon ve internet kullanıldı. 2020 yılındaki bir çalışmada uzaktan eğitim faaliyetinin daha çok TV'ye dayalı ve tek yönlü olduğu ifade edilmiş; ilkokul ve ortaokul düzeyleri için 10, lise düzeyi için ise 22 farklı dersin uzaktan eğitim yoluyla TV destekli olarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Can, 2020). Aynı çalışmaya göre EBA TV'deki derslerin genellikle temel derslerden (Türkçe, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji vb.) oluştuğu, diğer derslerin (Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar vb.) yer almadığı ve özel eğitim için ise yeter sayı ve nitelikte ders bulunmadığı görülmektedir. Aynı zamanda son çalışmalar kitlesel eğitim yöntemi olarak tek yönlü bir eğitim aracı olan EBA TV'nin kullanımının zararlarını da göz önünde bulundurmak gerektiğini belirtmişlerdir (Can, 2020; Şimşek, 2020).

2. TÜRKİYE'DEKİ PANDEMİ DÖNEMİNDEKİ UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Can (2020) Covid-19 pandemisinin Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim sisteminin altyapı, erişim, güvenlik, içerik, tasarım, uygulama, kalite, mevzuat ve pedagojik açıdan güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle bu bölümden itibaren pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinde yaşanan sorunları ortaya koymayı amaçlıyoruz.

Uzaktan eğitim sürecinde yaşanan sorunlar temelde eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Bu eşitsizlik öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde ihtiyaç duyduğu internet altyapısına ve araç-gereçlere erişim, haneler arasındaki eşitsizliğin ortaya çıkardığı ev ortamındaki yetersizlikler ve eksik ebeveyn desteği olarak kendini göstermektedir. Altyapı sorunları ve pedagojik sorunlar da bu kısmın diğer alt başlıkları olacaktır.

4.1. Uzaktan eğitime katılamamak

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) uzaktan eğitimde Eğitim Bilişim Ağı (EBA) uygulaması, EBA TV ve canlı derslerde de EBA'nın yanı sıra Zoom gibi uygulamaları kullandı. Bu konuda yapılan çeşitli araştırmalar, bakanının açıklamaları ve çeşitli haberleri bilgi kaynağı olarak kullanacağız.

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk Mayıs sonundaki bir röportajında, yaptıkları bir çalışmaya göre çocukların bulunduğu hanelerin %95'inde televizyona, %80'inde ise internete erişimin bulunduğunu söyledi (CNNTürk TV, 2020). Bakan'ın bu açıklamasına rağmen Türk Eğitim Derneği (TEDMEM) raporuna göre ise öğrencilerin %60'ı EBA'ya giriş dahi yapamamıştır.

Doğan ve Koçak araştırmalarında pandemi döneminde kullanılan EBA uygulamasına ilişkin çeşitli kademelerde ve çeşitli branşlarda öğretmenlerin görüşlerini incelediler (Doğan ve Koçak, 2020). Buna göre ankete katılan öğretmenlerden %65'i öğrencilerin uzaktan eğitime katılımının düşük olduğunu belirtirken sadece %10'u katılımın yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda kırsal bir bölgede çalışma yapan bir öğretmen bulunduğu bölgenin koşullarından dolayı sınava hazırlanan 12. sınıf öğrencilerinin bile derse katılımlarının çok düşük olduğunu ifade etmiştir.

4.2. Şiddetlenen Eşitsizlikler: Ev Ortamı, Aile Desteği ve Diğerleri

Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nın (TEGV) vakıftan destek alan öğrencilerin velilerine yaptığı ankette pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin yetişkin desteğine ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmaktadır (Eğitim Reformu Girişimi, 2020). Fidan'ın ilkökul öğretmenleriyle yaptığı bir çalışmada ise öğretmenlerin zorunlu uzaktan eğitime ilişkin ifade ettiği olumsuzluklardan biri de çalışan velilerin sürece yeterince katkı yapamaması olmuştur (Fidan, 2020). Can'ın da ifade ettiği gibi uzaktan eğitimin başarılı devam edebilmesi için yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin sürece etkin katılımına ihtiyaç bulunmaktadır (Can, 2020). Bu süreçte her evin bir okul olduğu düşünülürse ebeveynlerin hem sorumluluğu artmış hem de öğrencilerin ebeveynlerine olan ihtiyacı artmıştır.

Öğrencilerin ebeveynlerinin ev dışında bir işte çalışmaları gerektiği ve aynı zamanda evdeki ebeveynlerin ise ev içi iş yükünün arttığı da düşünülürse öğrencilere ailelerinin yeterli destekte bulunma imkanının olmamasının öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunları arttırdığı düşünülebilir.

4.3. Altyapı Sorunları

Bu kısımda teknolojik altyapı değerlendirmesi ile MEB ve YÖK'ün uzaktan eğitim için kullandığı altyapıyı ve hazırlığı daha genel olarak araştırmalar üzerinden değerlendireceğiz.

4.3.1. Teknolojik Altyapı Değerlendirmesi

Uzaktan eğitim günümüzde ağırlıklı olarak görüntülü iletişim yolu ile gerçekleştirilmektedir. Görüntülü eğitimin kesintisiz olarak gerçekleştirilmesi altyapı yeterliliği için şarttır. Görüntü kalitesinin ise öğrencinin dersi takip etmekte zorlanmayacağı yükseklikte olması gerekmektedir. Ekran boyutu arttıkça görüntü kalitesini yüksek tutmak zorlaşırken çalışmalar, ekran boyutu küçüldükçe uzaktan eğitim niteliğinin düştüğünü göstermektedir (Maniar, Bennett, Hand, ve Allan, 2008). Tüm bu koşullar kesintisiz iletişimin sağlanması için belli bir asgari internet erişim güvenilirliği ve hız limiti ihtiyacı doğurmaktadır.

4.3.2. MEB ve YÖK'ün Uzaktan Eğitim için Kullandığı Altyapı ve Hazırlıklar

MEB ve YÖK yüz yüze eğitime ara verip uzaktan eğitime geçtiğinde bu kurumların yüzleştiği çok önemli bir sorun internet üzerinden yapılacak uzaktan eğitim altyapısına sahip olmamaları veya sahip oldukları durumlarda bile bu konuda daha önce hazırlık yapılmamış olmasıdır (Telli Yamamoto ve Altun, 2020). Uzaktan eğitimde kullanılan kanallarda yaşanan altyapı sorunları nedeniyle programların

çalışmaması gibi durumlarda da verimsizlik yaşanmaktadır (Telli Yamamoto ve Altun, 2020). Pandemi sürecinde EBA'ya belli zamanlarda girişlerde problemler ya da sistemdeyken çeşitli sorunlar yaşanmış olsa da 22 Eylül 2020'de sistem tamamen çökmüş, öğrenci ve öğretmenler saatlerce sisteme girememiş, Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk ise bu durumu talebin çok olması nedeniyle olumlu olarak değerlendirmişti. Aynı açıklamada Bakan, altyapının güçlendirileceğini ifade ederken, EBA'nın çökmesinden yaklaşık 4 gün önce 18 Eylül'de EBA Yeni Dönem Yayın Tanıtımı'ndaki konuşmasında uzaktan eğitim ile ilgili "Çok iddialı olarak söylüyorum, dünyadaki üç beş ülkeden biri Türkiye." demişti (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2020).

Benzer şekilde Fidan'ın çalışmasında da ilkökul öğretmenlerinin zorunlu uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinden olumsuzlar arasında erişim ve altyapı sorunu öğretmenler arasında en sık dile getirilen sorundur (Fidan, 2020).

4.4. Pedagojik Sorunlar

Öğrenmenin gerçekleşmesi için sosyal etkileşimli ortamlara ihtiyaç duyulması (Nathan ve Sawyer, 2014) göz önünde bulundurulursa uzaktan eğitimi öğrenciler arası iletişim, öğretmen-öğrenci iletişimi, geri bildirim, işbirlikli öğrenme gibi başlıklar açısından değerlendirmek de gereklidir. Bu kısımda uzaktan eğitim sürecindeki pedagojik sorunlardan bahsedeceğiz.

Uzaktan eğitimde öğretmen varlığı daha da önem kazanmıştır (Yıldırım, 2020). Bu süreçte öğrencilerin kendi öğrenmeleri için daha fazla sorumluluk almaları gerekirken (Bozkurt, 2020) ilk kademelerdeki öğrencilerin bu konuda daha fazla desteğe ihtiyacı vardır. Fidan'ın çalışmasına göre ilkökul öğretmenleri de bu durumu öğrencilerinin kendi içsel motivasyonlarının ön plana çıktığı şeklinde ifade etmiş ancak öğrencilerini yeterince motive edemedikleri konusunu bir olumsuzluk olarak ifade etmiştir (Fidan, 2020). Buna göre öğrencilerin halen öğretmen desteğine ihtiyaç duyduğu açıktır.

4.5. Eğitim Emekçisinin Problemleri

Eğitim emekçilerinin pandemi döneminde karşılaştığı sorunlar arasında uzaktan eğitim için ne materyal ne de pedagojik olarak desteklenmek, belirsizlik, öğrencilerinin yaşadığı ancak kendilerinin de çözemedikleri sorunlarla baş başa kalmak başta gelenler arasında sayılabilir.

Kısaca eğitim emekçilerinin çoğunun ilk defa verdikleri ve yeterince bilgi sahibi olmadıkları uzaktan eğitim sürecinde kendi sorunlarını kendileri çözmek zorunda kalmış, yalnız bırakılmış ve eğitim sisteminin ilk basamağında velilerle yüz yüze oldukları için uzaktan eğitim sürecindeki eğitim sisteminin tüm sorunları omuzlarına yüklenmiştir.

SONUÇ

Uzaktan eğitim pandemi döneminden önce eğitimin piyasalaştırılmasının bir parçası olarak işlevli iken, pandemi döneminde zorunlu hale gelmiş ve birçok sorunla karşılaşmıştır. Bu makale Türkiye odaklı ve 2020 yılında pandemi döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin çalışmalardan faydalanarak uzak eğitim uygulamalarında yaşanan zorlukları ve eğitim emekçilerinin yaşadığı sorunları ortaya koymaya çalışmıştır. Türkiye'deki 18 milyon öğrencinin 10 milyonundan fazlası uzaktan eğitime erişememektedir. Geri kalan öğrencilerin de çoğu eğitim için uygun olmayan mobil telefonlar kullanmaktadır. Mobil telefon kullananların da çoğunlukla kardeşleri ile birlikte cihazı ortak kullandıkları uzaktan eğitimden ne kadar faydalanabildikleri ise oldukça tartışmalıdır ve bu konuda da daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır. Evler okula dönüşmüşken, evde uygun bir çalışma ortamı olmayan öğrencilerin evden öğrenmeyi gerçekleştirebilmesi bir hayaldir. Devlet okullarında okuyan öğrencilerin önemli bir kısmı uzaktan eğitime dahi ulaşamazken özel okullardaki öğrenciler hem yüz yüze eğitime başlamış hem de özel okullar öğrencileri birer yarış atı gibi uzaktan eğitime de mecbur bırakmışlardır. Özel okullarda okuyan öğrencilerin bu kadar zorlanması bir çocuk hakkı ihlali iken devlet okullarında okuyan öğrencilerle özel okullarda okuyan öğrenciler arasındaki eşitsizliğin büyümesi ise milyonlarca öğrencinin eşit eğitim hakkı ihlali anlamına gelmektedir. Pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinde velilerin evi okula dönüştürme, çocuklarının uzaktan eğitim programını takip, çocuklarına uzaktan eğitime katılma konusunda rehberlik ve öğretmenlerin eksikliğinde eğitim süreçlerinde onları desteklemek konusunda sorumlulukları oldukça artmıştır. Ancak herkesin evde kalmasıyla özellikle evdeki kadınların yemek ve temizlik gibi iş yükleri oldukça artmışken evde kalan çocuklarını desteklemek konusunda ne kadar başarılı olabilecekleri de başka bir araştırma konusudur. Ancak bu süreçte birçok sektörde hafta sonu sokağa çıkma yasaklarında dahi milyonlarca emekçinin çalışmaya devam ettiği düşünülürse evde yalnız kalan çocukların eğitim konusunda desteklenmesi bir yana bakım ihtiyaçları dahi karşılanamamıştır. Okul, dezavantajlı çocuklar için daha ağırlıklı olmak üzere milyonlarca çocuğun bakım, eğitim ve sosyalleşme ortamıdır. Dezavantajlı milyonlarca çocuk uzaktan eğitimin uzamasıyla beraber aylarca okul ortamından, öğretmenlerinden ve örgün eğitimden uzak kalmış, evdeki ağır koşullara daha fazla maruz kalmıştır. Sonuç olarak toplumdaki eşitsizlikler çocuklar üzerinden daha da derinleşmiştir ve dezavantajlı gruplar için ise bu eşitsizliğin sonuçları okuldan ayrılma ve şiddet gibi daha da ağırlaşma riski taşımaktadır. MEB tarafından yeterince desteklenmeyen eğitim emekçileri de bu süreçte internet ve uzaktan eğitim araçlarını kendi imkanlarıyla karşılamak ve öğrencilere uzaktan eğitim platformlarında hangi pedagojik yöntemlerle ders anlatacaklarına kendilerince çözüm üretmek zorunda kalmışlardır. Eğitim emekçileri hem kendileri teknik problemler yaşarken hem de canlı derslere bağlanmakta sorunlar yaşayan öğrenci ve velilere teknik destek olmak zorunda kalmış, süreçte yaşanan birçok sıkıntıda velilerle yüz yüze gelmiş ve gece yarısına kadar veli ve öğrencilerle kişisel telefonlarından iletişim kurmaya çalışmışlardır. Buna rağmen devlet okullarındaki öğretmenler telafi eğitim süreçlerinde ek ders ücreti alamamış, özel okul öğretmenleri ise tam zamanlı çalışırken kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin maaş desteği ile geçinmeye zorlanmışlardır. Ne devlet okulu ne de özel okulda çalışan eğitim emekçileri de pandemiye karşı yeterince dezenfekte edilen ortamlarda çalışmaktadırlar. Sonuç olarak pandemi döneminde uzaktan eğitimde eğitim emekçileri sağlıksız koşullarda, güvencesiz, düşük ücretlerle ve esnek çalışmak zorunda bırakılmışlardır.